

6. 10 аргументів проти спліту: електронна стаття. URL: <https://afi.org.ua/articles/10-argumentiv-proti-splitu>.

7. Банки України, які пережили кризу: список ліквідованих і діючих установ: електронна стаття. URL: https://24tv.ua/banki_ukrayini_yaki_perezhili_krizu_spisok_likvidovanih_i_diyuchih_ustanov_n838357.

8. СПЛІТ – не реформа, а порушення Конституції: стаття В'ячеслава Черноховського. URL: <https://biz.nv.ua/ukr/experts/split-ne-reforma-a-porushennja-konstitutsiji-2507455.html>.

ДЕЯКІ ПИТАННЯ ДОТУВАННЯ ГОСПОДАРСЬКОЇ ДІЯЛЬНОСТІ ЩОДО ВИРОБНИЦТВА ТА ПОСТАЧАННЯ ВИСОКОТЕХНОЛОГІЧНОЇ ПРОДУКЦІЇ

Чубенко Віра Анатоліївна,
*здобувач, Науково-дослідний інститут
правового забезпечення інноваційного
розвитку НАПрН України*

The article analyzes the issue of subsidies as a means of state regulation of production and supply of high-tech products, its legal regulation in Ukraine. The study of the use of this state regulation tool in other countries of the world in comparison with Ukraine has been carried out. The attention is focused on the need to improve the legislation in this area and provide relevant proposals.

Keywords: high-tech products, subsidies, means of state regulation.

В работе проанализированы вопросы дотаций как средства государственного регулирования производства и поставки высокотехнологичной продукции, его правовое регулирование в Украине. Проведено исследование применения указанного средства государственного регулирования в других странах мира по сравнению с Украиной. Сосредоточено внимание о необходимости совершенствования законодательства в указанной сфере и предоставлены соответствующие предложения.

Ключові слова: високотехнологічна продукція, дотації, засоби державного регулювання.

Розвиток виробництва наукомістких видів продукції, і в першу чергу виготовлених на основі високих технологій (продукція, віднесена до так званої “хай-тек”), є важливим напрямом підвищення конкурентоспроможності суб’єктів господарювання, зокрема, та покращення економічного становища країни загалом. Тобто, головним фактором розвитку будь-якої країни є орієнтація на інтелектуальний капітал, науку та високі технології. Враховуючи наведене, дотації, в тому числі, як засіб державного регулювання господарської діяльності з виробництва та постачання високотехнологічної продукції, заслуговує особливої уваги. Оскільки, саме держава за допомогою відповідних засобів та механізмів може стимулювати виробництво та постачання високотехнологічної продукції в Україні.

Відповідно до статті 12 Господарського кодексу України держава для реалізації економічної політики, виконання цільових економічних та інших програм і програм економічного і соціального розвитку застосовує різноманітні засоби і механізми регулювання господарської діяльності. Одним із основних засобів регулюючого впливу держави на діяльність суб’єктів господарювання є надання дотацій, компенсацій, цільових інновацій та субсидій. Слід зазначити, що Господарським кодексом України лише проголошується можливість надання дотацій як засобу регулювання державою діяльності суб’єктів господарювання. Проте, конкретні механізми, підстави, способи, система тощо такого регулювання встановлюються окремими законами, що впливає, зокрема, і зі статті 16 Господарського кодексу України. Водночас, окремі сфери, куди держава може спрямовувати дотації, хоча і не вичерпно, але вказаним нормативно-правовим актом визначені. Зокрема, дотації можуть спрямовуватись на підтримку виробництва життєво важливих продуктів харчування, на виробництво життєво важливих лікарських препаратів та засобів реабілітації осіб з інвалідністю, на імпорتنі закупівлі окремих товарів, послуги транспорту, що забезпечують соціально важливі перевезення, а також суб’єктам господарювання, що опинилися у критичній соціально-економічній або екологічній ситуації, з метою фінансування капітальних вкладень на рівні, необхідному для підтримання їх діяльності, на цілі технічного роз-

витку, що дають значний економічний ефект, а також в інших випадках, передбачених законом.

Законодавством не виокремлюється надання дотацій суб'єктам господарювання, що здійснюють науково-дослідні та дослідно-конструкторські роботи (результатами яких, в тому числі, може бути виробництво високотехнологічної продукції) та, власне, діяльність щодо виготовлення та постачання високотехнологічної продукції. Так, про надання дотацій у високотехнологічній сфері можна говорити лише на підставі загального аналізу усього масиву дотацій та можливості їх надання у кожному конкретному випадку суб'єктам господарювання, які здійснюють виробництво та/або постачання високотехнологічної продукції. Це пояснюється, насамперед, відсутністю дієвої комплексної загальнодержавної програми у вказаному напрямку, де закріплено мету стимулювання розвитку високотехнологічних галузей економіки, в тому числі, надання дотацій. Так, базовий документ, який передбачає систему, основні орієнтирні засади державного регулювання та стимулювання розвитку високотехнологічних виробництв - Загальнодержавна комплексна програма розвитку високих наукоємних технологій, затверджена Законом України від 09 квітня 2004 року № 1676-IV, на даний час є фактично не діючим та морально застарілим документом. А отже, всі засоби регулювання державою вказаних відносин, без удосконалення визначального правового акту, будуть не систематизованими, не узгодженими та фрагментарними. Крім цього, існує ряд інших причин існування вказаної вище проблеми, таких як, невизначеність поняття високотехнологічної продукції, висока швидкість циклу розвитку високотехнологічної продукції, що потребує оперативного пристосування держави тощо.

Варто зазначити, що реальна державна підтримка в Україні у високотехнологічних сферах на даний час відсутня. Зокрема, згідно деяких джерел тільки виробництво машин і устаткування (0,7 %) та виробництво хімічних речовин та хімічної продукції (0,2 % від валової доданої вартості) забезпечуються субсидіюванням та дотаціями [2].

Водночас, при майже повній відсутності державної підтримки у виді дотацій для суб'єктів господарювання, які здійснюють вироб-

ництво та поставку наукоємної продукції, зазначений засіб державного регулювання господарської діяльності, на даний час, підпадає під правові обмеження, передбачені Законом України «Про державну допомогу суб'єктам господарювання», у зв'язку з його потенційним негативним впливом на конкуренцію.

Так, вказаний законодавчий акт прийнято Верховною Радою України на виконання міжнародних зобов'язань України, які виникли, зокрема, внаслідок підписання Угоди про асоціацію між Україною, з однієї сторони, та Європейським Союзом, Європейським співтовариством з атомної енергії і їхніми державами-членами, з іншої сторони, Договору про заснування Енергетичного Співтовариства.

Законом України «Про державну допомогу суб'єктам господарювання» запроваджено загальний принцип щодо недопустимості державної допомоги для конкуренції, якщо інше не встановлено Законом. Однією з форм державної допомоги згідно Закону України «Про державну допомогу суб'єктам господарювання» є надання до-тацій.

Слід зазначити, що будь-яка державна підтримка за своєю економічною природою є цілеспрямованим втручанням держави в економіку та, як наслідок, викривляє ринкові механізми, спотворюючи конкуренцію. Водночас, з іншої сторони, існують сфери, які об'єктивно не можуть функціонувати в ринкових умовах або ж тимчасово потребують державного втручання для їх стимулювання та розвитку, а тому таке втручання держави шляхом надання державної підтримки є виправданим. Це зокрема, на даному етапі розвитку нашої держави, стосується і стимулювання та розвитку високотехнологічних галузей.

Варто підкреслити, що Законом України «Про державну допомогу суб'єктам господарювання» визначені сфери, на які його дія не поширюється. Зокрема, на підтримку у сфері сільськогосподарського виробництва та рибальства, виробництва зброї і військового спорядження для потреб Збройних Сил України тощо. Серед вказаних сфер, на які не поширюються правові обмеження, відсутня господарська діяльність щодо виробництва та постачання високотехнологічної продукції.

Отже, можна констатувати, що незважаючи на значний обсяг нормативно-правової бази, розробленої з метою проголошення в Україні підтримання та розвитку високотехнологічного виробництва, важливе значення для економічного розвитку країни наукоємної продукції, заходи стимулювання виробництва та постачання такої продукції у виді надання дотацій не носять системного характеру і не можуть вирішити конкретних проблем.

Зазначене, зокрема, підтверджується і інформацією Антимонопольного комітету України, викладеною в Річному звіті про надання державної допомоги суб'єктам господарювання в Україні за 2017 рік, затвердженому Розпорядження Антимонопольного комітету України 31.08.2018 № 17-рп. [1]. Так, згідно останнього надання державної підтримки центральними органами виконавчої влади в 2017 році, в більшості випадків стосувалося добування кам'яного та бурого вугілля (70 %). Дотації (13 %) вказаними органами надавались на мистецтво, спорт, розваги та відпочинок, переробну промисловість, добувну промисловість і розроблення кар'єрів. Місцевими ж органами виконавчої влади та органів місцевого самоврядування, дотації, що становлять 36 % загальної суми державної підтримки, надавались за такими видами економічної діяльності: мистецтво, спорт, розваги та відпочинок, адміністративне та допоміжне обслуговування; субсидювання (22 %) та надання грантів (10 %) реалізовувалося переважно щодо діяльності у сфері адміністративного та допоміжного обслуговування.

Таким чином, ні на загальнодержавному, ні на місцевому рівні дотації в сферу виробництва та постачання високотехнологічної продукції, а також на науково-дослідні та дослідно-конструкторські роботи протягом 2017 року не надавались.

Досвід іноземних країн засвідчує важливість, складність і суперечливість використання дотацій для активізації процесів розвитку високотехнологічних галузей.

Основним документом, що регулює надання державної допомоги в країнах ЄС є директива Європейської комісії № 651/2014 від 17 червня 2014 року, згідно якої державне фінансування (в тому числі і дотації) являє собою державну допомогу і вимагає повідомлен-

ня Комісії. Однак, вказаною Директивою визначено види групових виключень, які не потребують повідомлення Комісії, а також встановлено особливості надання допомоги в рамках цих виключень. До таких виключень, зокрема, належить і допомога в підтримці наукових розробок, досліджень та інновацій, що є важливим для розвитку високих та перспективних технологій [3].

Незважаючи на те, що Україною взято зобов'язання щодо гармонізації внутрішнього законодавства з нормами ЄС в цій сфері, результатом чого стало, в тому числі, прийняття зазначеного вище Закону України «Про державну допомогу суб'єктам господарювання», виключень в частині державної допомоги з метою підтримки наукових розробок, досліджень та інновацій, вітчизняним законодавством не передбачено.

Для порівняння, в Німеччині державою надаються дотації малим і середнім фірмам на наукові дослідження або розроблення нової технології для виготовлення продукції (до 30 % їх вартості, але не більше 100 тис. євро на рік); дотації підприємствам із кількістю зайнятих до 1000 осіб на науково-дослідні роботи, що виконуються за їх замовленням у навчальних і науково-дослідних закладах (до 50 % вартості робіт, але не більше 150 тис. євро) [4; с. 84].

Пряма державна підтримка, цільові дотації інноваційних проєктів, науково-дослідних та дослідно-конструкторських робіт, високотехнологічного виробництва передбачено законодавством Канади, Швеції, Японії, Польщі, Китаю та ін. [5; с. 423–425].

Як вбачається з викладеного, в Україні надання дотацій можливо перетворити в потужний засіб державного стимулювання виробництва та постачання високотехнологічної продукції за прикладом зарубіжних країн. Найважливішим у вказаному є установлення державою пріоритетних цілей державного регулювання, результатом якого буде створення високотехнологічної продукції, та постачання власне такої продукції, а також оптимальним співвідношенням з іншими, передбаченими чинним законодавством, засобами державного регулювання.

Другим кроком є удосконалення законодавства в частині систематизації існуючих та запровадження нових дотацій саме щодо нау-

коємної, високотехнологічної продукції. Вважаємо за доцільне внесення змін до Закону України «Про державну допомогу суб'єктам господарювання» в частині виключення сфери його застосування в сфері підтримки науково-дослідних та дослідно-конструкторських робіт, досліджень та інновацій, а також виробництва та постачання високотехнологічної продукції. Передумовою вказаних змін, безумовно, має бути оперативне напрацювання законодавчої бази щодо виокремлення основних пріоритетів та стратегії розвитку високотехнологічних галузей в Україні, визначення самого поняття та категорій (переліку) продукції, яка є високотехнологічною.

ЛІТЕРАТУРА

1. Річний звіт про надання державної допомоги суб'єктам господарювання в Україні за 2017 рік: Розпорядження Антимонопольного комітету України 31.08.2018 № 17-рп. URL: <http://pdd.amc.gov.ua/>.
2. Яремчук Н. Т. Грінько І. М. Державна підтримка високотехнологічного експорту в Україні та світі. *Актуальні проблеми економіки та управління*: збірник наукових праць молодих вчених. НТУУ «КПІ». Вип. 10, 2016. URL: <http://ela.kpi.ua>.
3. Commission Regulation (EU) No 651/2014 of 17 June 2014 declaring certain categories of aid compatible with the internal market in application of Articles 107 and 108 of the Treaty Text with EEA relevance. OJ L 187, 26.6.2014, p. 1–7.
4. Присяжнюк І. Експортний потенціал Німеччини у високих технологіях. *Вісник Дніпропетровського університету. Серія «Менеджмент інновацій»*. 2014. Випуск 3. С. 82–88.
5. Чичкало-Кондрацька І.Б. Зарубіжний досвід використання фінансових механізмів стимулювання інноваційного розвитку. *Збірник наукових праць Національного університету державної податкової служби України*, № 1, 2012. С. 420–432.